

Turo-Kimmo Lehtonen

Simmelin filosofiakäsityksestä

Ian Hacking on hiljan esittänyt, että vaikka monilla filosofisilla ongelmilla on pitkä historia, ajatus tästä oppialasta nimenomaan ongelmien ratkaisemisena on verrattain uusi. Tarkemmin hän ajoittaa sen angloamerikkalaisen maailman osalta vuoden 1910 tienoille. Silloin saivat alkunsa G. E. Mooren teos *Some Main Problems of Philosophy*, William Jamesin *Some Problems of Philosophy* sekä Bertrand Russellin *The Problems of Philosophy*. Hacking tuo nämä esiin eron tekemistä varten: ajatus filosofiasta ongelmien ratkaisemisena on hänelle vieras, sen sijaan hän tutkii filosofisten ongelmien syntymistä lähinnä tieteen historian yhteydessä.¹

Nimensä ja julkaisemisajankohtansa puolesta Hackingin luettelemien kirjojen joukossa voisi hyvin olla myös Georg Simmelin *Hauptprobleme der Philosophie*, joka ilmestyi vuonna 1910. Simmelin tapa nähdä filosofian suhde ongelmiin kuitenkin poikkeaa kummastakin Hackingin esiin ottamasta mahdollisuudesta. Hän ei tee Hackingin lailla filosofista 'nykyhetken historiaa'. Hän ei myöskään kirjoita filosofian pääongelmista ensisijaisesti ratkaistakseen ne tai osoittaakseen suuntia, joilta oikeat ratkaisut ovat tulevaisuudessa haettavissa. Ennemminkin hänen tekstinsä näyttää ongelmat kiistakohtina, joissa ajattelu haarautuu – usein vielä toisensa täysin ulossulkeviin suuntiin. Kirjassa Simmel tarkastelee neljää tällaista teemaa: filosofian itsensä luonnetta, olemisen ja tulemisen suhdetta, minän ja maailman tai toisin sanoen subjektin ja objektin suhdetta sekä viimein kysymystä ideaalisista vaatimuksista eli moraalista.

Simmel ei käsittele filosofiaa tavanomaiseen tapaan joko suurten ajattelijoiden tai näiden yksittäisten väitteiden kautta, ikään kuin olennaisia olisivat tuloksiksi kristalloituneet lauseet tai näiden lausujat henkilöinä. Kuten hän toteaa, hänen lähestymistavassaan mikään ongelma ei ole tärkeä siksi, että Platon ja Hegel ovat sitä käsitelleet, vaan Platon ja Hegel ovat tärkeitä, koska nämä ovat paneutuneet kyseiseen ongelmaan. Ylipäänsä Simmelille ongelmien ajattelemisen tapojen muutokset ovat ensisijaista filosofian historian ryhmittelemisessä, tärkeämpää kuin suora krono-

loginen seuraanto. Esimerkiksi *Hauptprobleme der Philosophie* toisessa luvussa *Vom Sein und Werden* Simmel kulkee ensin Parmenideesta Spinozan kautta Schleiermacheriin, sitten hän ottaa ihan toisen reitin ja kulkee Herakleitoksen kautta Hegeliin: maailman ykseyden ja substanssin pysyvyyden ajattelu asetetaan sellaisia tarkasteluja vastaan, joissa korostuu maailman moninaisuus ja vastaavasti liikkeen perustavuus. Kumpikaan reitti ei tarjoa mitään lopullisen ratkaisun kaltaista – vaikka Simmel selvästi katsoo Hegelin erityisen hyvin kykenevän ajattelemaan tulemistakin niin, että olemisen kategorialla ei tarvitse kieltää.

Yleisesti Simmel pyrki *Hauptprobleme der Philosophie*ssa tuomaan lukijan keskelle sitä, mitä hän pitää kaikkein olennaisimpana: tavoitteena on elävöittää filosofiset systeemit, näyttää niiden "sisäinen liike".² Vaikka teos on julkilausutusti tarkoitettu "ammattiipiirien" ulkopuolisillekin lukijoille, se edellyttää harrastuneisuutta avautuakseen.

Julkaisemisajankohtanaan kirja oli menestys. Kahden ensimmäisen viikon aikana se oli myynyt 8500 kappaletta, uutta painosta suunniteltiin. Kustantajan kanssa käymässään kirjeenvaihdossa Simmel osoitti pitävänsä tekstiään tärkeänä panoksena aikansa 'filosofisen kulttuurin' kehittämiseen. Hän oli ylpeä siitä, että kirja löysi laajan yleisön, vaikka hän ei ajatellut tehneensä myönnetyksiä sen vaatavuuden suhteen. Vuonna 1920 julkaistun

viidennen painoksen jälkeen kirjaa oli painettu kymmenessä vuodessa yhteensä 37 000 kappaletta.³

Simmelin oman filosofiakäsityksen tutkimiseen *Hauptprobleme der Philosophie* on hyvä lähtökohta. Kirja erottuu muista hänen teksteistään siinä, että sen kohteena on filosofia itsessään ja että tiiviissä teoksessa esiin nostetut pääkysymykset ovat todellakin kanonisoituja – toisin kuin ne aikalaiselämänmuodon piirteet, joiden erittelyistä Simmel nykyään tunnetaan parhaiten.

Simmelin filosofiakäsityksen avaaminen on laajemminkin kiinnostavaa kuin vain siitä syystä, että Simmel-vastaanoton historia on vinoutunut; lähinnä on luettu hänen sosiologisesti sovellettavimpia tekstejään, valtaosa hänen tuotannostaan on jäänyt unhoon. Simmelin ajattelu sopii erinomaisesti nykytilanteeseen, jota monet hahmottavat hajaannuksena. Hänen mukaansa oppisuuntien väitteiden jopa toisensa ulossulkeva moninaisuus on rakenteellisesti välttämätöntä filosofialle. Tämä ei sinänsä hänen mielestään ole ongelma, mutta se johtaa pohtimaan vakavasti, mikä erilaisia filosofioita kuitenkin samalla yhdistää toisiinsa.

Ajattelu ilman ennakkoehtoja

Simmelin filosofiakäsityksen kannalta kiinnostavinta *Hauptprobleme*-kirjassa on sen ensimmäinen luku, *Vom Wesen der Philosophie*. Filosofia on Simmelin mukaan tiedettä mutta kuitenkin ratkaisevasti erilaista kuin kaikki muut. Vain filosofia pyrkii ”ajattelemaan ilman ennakkoehtoja”.⁴ Kaikki tietäminen on hänen mukaansa jonkin sellaisen ennalta olevan ehdollistamaa, joka määrää ajattelun itsenäisyyttä ja suuntaa. Yksittäiset erityistieteet saattavat tutkia jotain näistä ehdoista, mutta filosofialle on erityistä liike tai pyrkimys, joka suuntautuu vielä niiden ohi. ”Missä ajattelu kuitenkin yrittää asettaa itsensä ylipäänsä ennakkoehtojen tuolle puolen, se alkaa filosofoida.”⁵ Niinpä filosofia on tiedostamisen ”viimeinen piste”,⁶ kuten Simmel esittää jo kymmenen vuotta ennen *Hauptproblemea* ilmestyneen *Raban filosofian* esipuheessa.

Kantista poiketen Simmel ei selvästikään ajattele filosofiaa minkäänlaisen itsessään pysyvän ennakkoehtojen kartaston laatimisena, eikä niiden tavoitettavuus ylipäänsä ole ensisijainen ongelma. Tätä olennaisempaa on itse *suuntautuminen* näiden ehtojen tuolle puolen, ajattelun liike. Eleen merkitystä ei vähennä lainkaan se, että se suuntautuu määritelmällisesti ja tunnustetusti mahdollotomaan tavoitteeseen.

Toinen ero erityistieteisiin painottuu *Hauptprobleme*-messä: filosofia ei pyri tietämään ja kuvaamaan yksittäisiä maailman asioita, sen sijaan filosofialle sen *oma luonne* on ensisijainen ongelma. Toisin kuin vaikka fysiikka tai lingvistiikka, filosofia ei määrity tutkittavan kohteen kautta. Päinvastoin, sitä leimaa ”ajatteluprosessin sisäinen autonomia”:⁷ filosofiset ongelmat mutta jopa itse filosofia ongelmana määritellään aina uudestaan tekemisen osana. Tästä juontuu Simmelin mukaan myös hajaannus: sekä erilaisten koulukuntien yhteensopimattomuus että vahva kiinnittyminen yksittäisiin henkilöihin. ”Yksin filoso-

fiassa jokainen ylipäänsä omaperäinen ajattelija määrittää ei ainoastaan vastauksen vaan myös sen, mitä hän haluaa kysyä.”⁸ Bergsonilta vivahtavasti Simmel esittää itsenäisen ajattelun olevan niin kokonaisvaltaista, että sen jakaminen kysymykseen ja vastaukseen on jälkikäteistä. Jos ratkaisuja haetaan, ne on annettu jo ongelman asettamisen tavassa.

Suurten ajattelijoiden omaperäisyyttä painottavat muotoilut saavat Simmeliä nopeasti lukevan olettamaan, että hän yksinkertaisesti nojaa romanttiseen käsitykseen sankariyksilöiden kyvystä uida valtavirtaa vastaan – eikä tällainen mielikuva ole täysin väärä varsinkaan niiden Simmelin tarkastelujen osalta, jotka koskevat Rembrandtin tai Goethen kaltaisia taiteen suurmiehiä. Mutta vähintään yhtä ominaista Simmelin teksteille on, että hänen tärkeimmät kehittelynsä tarkentuvat maastoon, joka jää yksilöllisyyden ja objektiivisen maailman väliin jonkinlaiselle välittävälle mutta silti itsenäiselle kolmannelle alueelle.⁹ Tämä pätee myös filosofiaan. *Hauptprobleme*ssa Simmel tarkastelee sitä, millä tapaa oppialan itsenäisyys ja erityisen filosofin itsenäisyys kohtaavat filosofin tyyppillisyydessä.

Filosofin tyyppi

Kysymys ajattelijan henkilön merkityksestä filosofian luonteen kannalta on olennainen. Voidaanko väitteiden sisältö palauttaa niiden esittäjän elämäntähtäisiin? Voidaanko arvio niiden kiinnostavuudesta perustaa esimerkiksi arvioon hänen poliittisista kannoistaan tai hänen elämäntavoistaan? Vastakkainen ajatus on, että ”tekijä on kuollut”: ajattelun tuloksia pidetään itsenäisenä, objektiivisena maailmana, täysin riippumattomana ne esittäneen henkilön muista teoista ja kokemuksista.

Simmelin kanta ei ole kumpikaan näistä. Hänen mukaansa ajattelu ei tule jaetuksi objektin tai subjektin vaan niiden välissä vaikuttavan *tyypin* kautta.

Perustavia, maailmankatsomusta rakentavia filosofioita on selvästi vain rajallinen määrä. Simmelin mielestä tämä sinänsä osoittaa, että ne eivät palaudu yksilöön niiden liikkeellepanijana mutta eivät ympäristöönkään. Kyky loogiseen päättelyyn, asiatiedot ja menetelmätään eivät erottele filosofia tai riitä tämän synnyttämiseen.

”Ihmisessä on oltava vielä jokin kolmas niin yksilöllisen subjektiviteetin kuin yleisesti vakuuttavan loogis-objektiivisen ajattelun tuolla puolen; ja tämän kolmannen on oltava filosofian kasvualusta, filosofian olemassaolo jopa edellyttää ennako-oletuksenaan, että tuollainen kolmas on olemassa. Tätä voidaan nimittää – hyvin epätarkalla luonnehdinnalla – *tyypillisen* henkisyyden kerrostumaksi meissä.”¹⁰

Tyyppillisuus on ”erityinen kerrostuma tai modifikaatio”¹¹ filosofoivassa henkilössä, ei yhtä tämän henkilön kokonaisuuden kanssa. Se ei myöskään palaudu mihinkään aikakauden hengen kaltaiseen tai esitä ihmisten ja heidän elämänsä tuonpuoleista objektiiviteettia. Ainutlaatuinen filosofityyppi on itsenäinen muodostelma, joka saa väriinsä erityisen ja yleisen liitosta, näiden välityksestä.

”Tämän filosofiakäsityksen voisi tiivistää muotoiluun, että filosofinen ajattelu asiallistaa persoonallisen ja persoonallistaa asiallisen.”¹² Suurille filosofisille aikaansaannoksille on Simmelin mukaan leimallista luoda sellainen käsitys maailmasta, jossa ilmenee laatijansa ainutlaatuinen päättäväisyys ja vaihtamaton luonne, ”läpeensä vain omaa lakiaan seuraavan persoonallisuuden sisäinen objektiivisuus”.¹³ Samalla ja aivan yhtä paljon tämä ajattelu kuitenkin puhuu yleisesti inhimillisestä, yliyksilöllisesti välttämättömästä ja ylipäänsä elämässä perustetusta, ”kuin meissä puhuisi jokin yleinen.”¹⁴

Simmel selvästi ajattelee, että toisin kuin erityistieteissä, filosofiassa olennaista eivät ole asiat itsessään vaan erityisen henkisen *subteen* luominen niihin. Hän toteaa, että filosofia ”piirtää ääriiviivat inhimillisen henkisyiden tyypeille sellaisina, kuin ne ilmenevät määrättyinä käsitteinä asioista”.¹⁵ Ja vastaavasti: filosofia on ”ilmaus sille tavalle, jolla jokin suurista henkisistä tyypeistä suhtautuu elämän ja maailman vaikutelmiin”.¹⁶

Syvällinen tyyppillisen edustaminen on Simmelin selitys sille, miksi Platon, Tuomas Akvinolainen tai Spinoza voivat edelleen olla ei ainoastaan lukemisen arvoisia vaan myös samastumisen kohteita. He ovat kehittäneet erityisen pitkälle ja kiinnostavaksi jonkin ajattelun tyyppin, joka vastaa edelleen maailman kohtaamisen kokemusta.

Simmelin mielestä niin ontologiaa, tietoteoriaa kuin moraaliakaan käsitellessään filosofi ei voi välttää työskentelemistä ensisijaisesti oman, rajallisen maailmanjäsenyyksensä kautta. Olennaista kyllä, kysymys ei kuitenkaan ole henkilön heijastumisesta maailmaan vaan maailman suodattumisesta filosofin ihmistyyppin kautta. Tähän perustuu myös se, miksi filosofialla Simmelin mukaan on *oma* totuuskäsityksensä, joka erottaa sen muista tieteistä: olennaista ei ole tiedon yhtäläisyys kohteiden kanssa, vaan yksittäisten filosofisten väitteiden arvon kriteeri on ”tyypillinen oleminen, joka elää ja ilmenee näissä väitteissä”.¹⁷ ”Ajatusrakennelmalla” (*Gedankengebilde*) on itsenäinen arvonsa.

Ei ole kaukaa haettava väittää, että Simmelin käsitys filosofista tyyppillisen olemisen edustajana on sukua Deleuzen ja Guattarin kehittämille ”käsitteellisestä henkilöstä”. Kysymys on sellaisesta rajapinnasta erityisen elämän ja yhteiskunnallishistoriallisen tilanteen välillä, jossa kuitenkin syntyy oma täysin itsenäinen ulottuvuutensa, itse henkilön kautta nimensä saava filosofinen käsite. Deleuze ja Guattari itse paikantavat Simmelin teosten hahmot ”sosiaalipsykologiseksi tyypeiksi”, siis tietyn ajan ja paikan vuorovaikutusten kiteytymiksi.¹⁸ Tämä on varmasti täsmällistä niiden Simmelin tarkastelujen suhteen, jotka koskevat vaikkapa kyynikköä, muukalaista tai suurkaupunkilaista. Itse tyyppin käsite on Simmelille kuitenkin tätä tärkeämpi ja joustavampi väline. Hän käyttää sitä ”yhteiskunnan mahdollisuusehtojen” yleisessä määrittelyssä; näiden joukkoon kuuluu se, että ihmiset aina kohtaavat toisensa osittain jonkin tyyppin edustajina, yleistettyinä.¹⁹ Samaten filosofi inhimillisen henkisyiden edustajana ylittää tyyppillään historiallisyhteiskunnalliseen ympäristöön palautuvan sosiaalipsykologisen ulottuvuuden.

Simmelin käsityksessä filosofista tyyppillisen ilmaisijana on juonne, joka kannattaa vielä nostaa esiin ja joka pätee myös Deleuzen ja Guattarin ajatukseen käsitteellisestä henkilöstä. Nimittäin vaikka jokainen merkittävä filosofi ilmaisee jotain itseään yleisempää tyyppiä, hän myös *luo* tämän tyyppin. Toisin sanoen tyyppillisen painottaminen ei selvästikään Simmelille merkitse mahdollisuutta kartoittaa jonkinlaisten transsendentaalien arkkityyppien joukkoa. Kysymys on päinvastoin persoonan ja tämän muutoksenalaisen ympäristön vuorovaikutuksesta, joka konkretisoituu uuden asian syntymisenä, ainutlaatuisena mutta silti yleisesti elämästä kertovana ajatteluna, filosofin uutena tyyppinä.

Mahdollisimman yleisen ajattelemisen

Käsitys keskenään erilaisista ja usein täysin yhteensopimattomistakin ajattelun tyypeistä voisi johtaa näkemykseen, että ei ole mitään, minkä kaikki filosofit jakaisivat. Kuten jo edellä nähtiin, tämä ei kuitenkaan ole Simmelin oma kanta. Itse filosofian luonteen kysymisen lisäksi kaikelle filosofialle on hänen mukaansa yhteistä suuntautuminen ajattelemaan ilman ennakkoehtoja. Tämä jälkimmäinen suuntautuminen asettaa Simmelin mukaan ”alarajan” erityistieteille, kuten hän *Rahan filosofian* johdannossa toteaa. Samassa tekstissä hän esittää filosofian käsittelevän asioita myös erityistieteiden ”ylärajan” tuolla puolen. Erityistieteet suuntautuvat tunnistamaan ja tietämään täsmällisesti yksittäisiä maailman asioita, mutta tällaisten positiivisten tietojen joukko on Simmelin mukaan välttämättä pirstoutunut. Nimenomaan filosofia kokoa käsitteiden avulla tiedon ”maailmankuvaksi”. Niinpä aina kun kysytään elämäntavan tai asioiden mieltä, päädytään filosofiin kysymyksiin, joiden vastauksia ei erityistieteistä poiketen oleteta eksakteiksi.²⁰

Maailman asioiden hahmottaminen kokonaisuuksina ei tietystikään ole vain filosofien taito, vaikka tämä ”sielun totalisoimiskyky” on ”kaiken filosofoimisen edellytys”.²¹ Simmelin tuotannossa toistuu oletus maailman perustavasta pirstoutuneisuudesta ja kaotisuudesta, joka arkesesti havaintojen ja vuorovaikutusten avulla hallitaan väliaikaisina kokonaisuuksina. Itse asiassa Simmelin käsitys ihmisolennon erityisyydestä tiivistyy juuri kykyyn hahmottaa kokonaisuuksia, tähän ”suorastaan vertaansa vailla olevaan hengen kykyyn”.²² Filosofia vie tämän kyvyn äärimmilleen: ”maailman yhtenäistäminen on varsinainen filosofinen teko”.²³

Filosofit ajattelevat asioita mahdollisimman yleisellä tasolla. *Yleisyys* itsessään, ajatus asioista ja maailmasta kokonaisuutena, tulee *Hauptproblemessa* esiin kolmantena ulottuvuutena, joka yhdistää sisällöllisesti yhteensopimattomat filosofiat. Simmelin mukaan mahdollisimman yleistä ei voi koskaan kuitenkaan tavoittaa itse yleisestä lähtien vaan ainoastaan jotain rajattua näkökulmaa laajentamalla, yleistämällä jotain, joka ei ole itsessään kokonaisuus. Mikään intuitio ei voi nähdä kaikkien asioiden yksityiskohtia samalla kertaa. Sen sijaan kun yksittäinen filosofi ajattelee mahdollisimman yleistä, hän löytää ko-

konaisuudesta piirteen, joka vastaa hänen omaa erityislaatuun, hänen henkistä tyyppiään, ja laajentaa tämän piirteen alaa: oletuksena on sen päteminen universaalisti. Simmel toteaa: ”Maailma on annettu meille sirpaleiden summana, ja filosofia ponnistelee asettaakseen kokonaisuuden osan tilalle; ja tässä se onnistuu siinä määrin, kuin se asettaa osan kokonaisuuden sijaan.”²⁴

Voisi sanoa, että tyyppin käsitteessä Simmelin ajatus kokonaisuuden ja osan vuorottelusta huipentuu: yksittäisenä henkilönä filosofi on kiinnostava vain siinä määrin, kuin hän tavoittaa jonkin itseään yleisemmän tyypillisyyden ja sitä vastaavan käsityksen maailman kokonaisuudesta. Ja kuitenkin tämä tyypillinen ei voi tulla esiin, ellei sitä joku henkilökohtaisesti ja siten rajatusti edusta. Tästä seuraa, että syvinkin filosofinen ajatus saattaa olla epäsoviva kuvaus jonkin tapauksen tai ilmiön kannalta, vaikka se periaatteessa kokonaisuuden kuvauksena pätee kaikkeen. Tämä asetelma on yleisesti filosofialle ominainen, eikä Simmel selvästikään ajattele satunnaisen empiirisen vastaesimerkin kykenevän kumoamaan kokonaista ajatusjärjestelmää: singulaariset tapaukset kertovat maailmasta mutta eivät suhteesta siihen kokonaisuutena. Simmelin mielestä maailman asiat kaoottisessa fragmentoituneisuudessaan itse mahdollistavat monta keskenään ristiriitaista näkökulmaa niihin. Ja kuten todettu, filosofia ei hänen mukaansa rakenna käsityksiä kokonaisuuksista asioiden objektiivisesta luonteesta käsin, yhtä vähän kuin se tekee tämän puhtaasti subjektiivisesta lähtien.

Filosofian kohteiden moninaisuus

Suuntautuminen ajatteluun vailla ennakoheitoja, maailmankuvan kokonaisuuden hahmottaminen sekä tyypillisen maailmasuhteen edustaminen ovat kaikki määrityksiä, joissa korostuu filosofisen kysymisen muoto, ei sen kohteet ja sisällöt. Tämä on Simmelille tärkeää. Sillä jos tarkastellaan ajattelua päämäärän ja sisällön kautta, mitään yhteistä nimittäjää eri koulukunnille ei tunnu löytyvän. Sisällöllisen yhtenäisyyden puute ei koske ainoastaan filosofian historiaa ja sen hajanaista nykytilaa. Se koskee olennaisesti myös Simmelin omaa tuotantoa.

On painotettava, että vaikka Simmel määrittää filosofian yleisesti sen muotojen kautta, pelkästään näiden muotojen tasolle jäädessään se olisi hengen harjoituksena hänen mielestään täysin tyhjänpäiväistä. Tämä näkyy kriittikissä, jota hän myöhäistuotannossaan kohdistaa oman aikansa saksalaiseen filosofiaan. Vaikka Kant on hänen ajattelunsa tärkeä tausta, hän saattaa todeta uskantilaisesta tietoteoriasta happamasti: ”Filosofia, jolla on kohteenaan pelkkä tietäminen itse, näyttää olevan kuin joku, joka puunaa yhtenäisen veistään ja haarukkaansa ja tutkii niiden käyttökelpoisuutta mutta ei syö mitään.”²⁵ Mutta millä tavalla Simmelin oma ajattelu johtaa suuntautumaan erityisiin kohteisiin? Mitä hänen filosofiansa syö?

Simmel muotoilee uudelleen käsitystään filosofista esipuheessa teokseen *Philosophische Kultur*, joka julkaistiin vuosi *Hauptprobleme*-teoksen jälkeen. Tämä myyntimenestykseksi muodostunut kokoelma sisältää

esseitä mitä erilaisimmista aiheista. Kirja alkaa filosofista psykologiaa koskevilla tutkimuksilla, joissa tarkastellaan seikkailijan tyyppiä ja muotia mekanismina. Esteettisten erittelyjen joukossa on kirjoitukset kahvasta, raunioista ja Alpeista, varsinaisina taiteellisina persoonina käsitellään erikseen Michelangeloa ja Rodinia. Teos sisältää myös niin sukupuolen kuin uskonnonkin filosofiaa käsitteleviä kirjoituksia. On ilmeistä, että kirjan johdannossa Simmel joutuu selittämään, mikä moista moninaisuutta yhdistää – ja nimenomaan filosofiana.

Nyt Simmel painottaa sitä, miten filosofinen kulttuuri perustuu ”erityiseen henkiseen asenteeseen maailmaan ja elämään nähden”.²⁶ Jälleen hän esittää, että filosofiaa ei määritä ensisijaisesti ajattelun kohde eikä tietysti vastaavasti esimerkiksi ajattelijan institutionaalinen asema filosofina. Sen sijaan itse tekemisen prosessi yhdistää eri koulukuntia ja oppeja. Niiden väliset ristiriidat tulevat esiin niiden väitteiden dogmaattisissa kristalloitumisissa, ei kuitenkaan ”filosofisen elämän liikkeessä itsessään”.²⁷ Kysymys on ”käänteestä dogman metafysiikasta elämän metafysiikkaan”:²⁸ vaikka opit eroavat toisistaan, yhtäläisyyttä on niiden ”elämässä” eli niiden liikkeessä, kysymistavoissa ja tekemisen taidoissa. Simmel kyllä toteaa, että filosofian historian suuret tuskin yhtyisivät tähän ajatukseen: henkisen yksilöllisyyden erityisyydessään he nimenomaan ovat pyrkinet täsmälliseen ja siksi myös ulosulkevaan maailmankuvaan. Mutta nykyaikaisessa mielessä ”filosofinen kulttuuri” ei Simmelin mielestä niinkään merkitse yksittäisten systeemien tuntemista, vaan ensisijaisesti se näkyy ”läpikäyvän henkisenä suhtautumisena kaikkeen olemassaolevaan”.²⁹

Kun Simmelin tapaan ajatellaan, että filosofian olemus ei tule ajattelun kohteista vaan kysymisen tavoista, lopulta filosofia voi tutkia *mitä tahansa* asiaa. Simmel korostaa, että tällainen kanta ei merkitse eklektismiä tai kompromissihalukkuutta; nämä kumpikin nojaavat oletukseen, että filosofian tulokset ja sisällöt ovat perustavia, vaikka ne sulkevat toisensa pois. Simmelille olennaisempaa on liike, jossa näitä tuloksia syntyy, ja juuri tämän hänen mukaansa filosofit jakavat.

Filosofityypin ajankohtaisuus

Simmelin itsensä edustama ajattelijatyyppi on alkanut jälleen kiinnostaa – myös filosofina, ei ainoastaan yhteiskuntatieteen klassikkona. Minkälaista maailmakokemusta hänen ajattelunsa vastaa? Simmelin filosofialle on tyypillistä paradoksien hakeminen ja kehittäminen. Erittelyjen kohokohtia ovat tiivistykset, joissa jonkin ajatuskuvion jäsenet tuodaan toistensa ristivalossa esiin ilman, että lopulta ratkaistaisiin yhden valituksen paremmuutta toiseen nähden. Simmelin ”ratkaisut”, hänen ”kolmantensa” vain poikkeuksellisesti ovat ratkaisuja sellaisessa mielessä, jossa edeltävät teesi ja antiteesi ylitettäisiin.³⁰ Tämä avoimuus vetoaa varmasti moniin niistä, jotka ovat sosialistuneet filosofian harrastamiseen viime vuosikymmeninä. Kysymys ei ole kuitenkaan voimattomasta levälleen jättämisestä purkamisen tuloksena. Sen sijaan Simmelin erittelyt

rakentavat uuden tilan ja mahdollisuuden suhtautua toisiaan vasten asettuvien elementtien jännitteeseen.

Simmel edustaa myös filosofityyppiä, joka tarkastelee silmät avoimena arjen pieniä piirteitä ja muutoksia ilman halua arvioida näitä ennalta annettujen ajattelun lakien pohjalta. Niin rahan kuin muodin filosofiaan tutustuneita on saattanut viehättää juuri tämä kyky tarttua konkreettiseen, kulkea yleisen ja erityisen väliä. Vaikka Simmel ei tee filosofiaa ensisijaisesti mistään aikalaisanalyysin näkökulmasta, tuntuvat hänen tekstinsä avautuvan esikuvalisina juuri oman ajan uusien elämänliikkeiden suhteuttamisessa sellaiseen, mitä on pidetty ylihistoriallisena.

Georg Lukács kritisoi aikoinaan Simmeliä tavalla, joka sittemmin on ollut vaikutusvaltainen: hänen mukaansa Simmelin filosofian ongelmana on, että tämä ei luonut vahvaa systeemiä.³¹ Nyt hänen tekstejään lukiessa tämä kritiikki näyttää epäosuvalla parillakin tapaa. Ensinnäkin houkuttevalta tuntuu juuri hänen tekstiensä sisältöjen rikkaus, niitä leimaava kyky tarttua moninaiisiin kohteisiin näiden kohteiden ehdoilla. Mutta toiseksi hänen erityisesti filosofiaa käsittelevien tekstiensä lukeminen osoittaa myös, millä tavalla hänellä on yleinen ja systemaattinen käsitys filosofian luonteesta. Varsinkin Lukácsin kaltaisten marxilaisesti suuntautuneiden Simmelin oppilaiden sukupolvelle turhauttavaa on ehkä ollut se, mikä nyt näyttää ansiolta: korostetun avoin filosofia-käsitys, joka painottaa oppialan moniäänisyyttä. Nähdäkseni hänen näkemyksensä itse filosofian muodosta voi nyt puhutella sellaisena, kuin se tulee esiin *Hauptprobleme der Philosophie* kolmen yllä esitellyn aiheen kautta: filosofiaa määrittää pyrkimys ajatella ilman ennakkoehtoja, tyyppillisen edustaminen henkilökohtaisen ja objektiivisen välillä sekä suuntautuminen maailmankuvan kokonaisuuden luomiseen.

Simmelin ajatus filosofian tehtävästä tiivistyy *Philosophische Kultur* -teoksen johdannon lopussa. Hän esittää, että tavoitteena ei ole niinkään vastausten löytäminen ongelmiin, vastaukset ovat itse etsimisessä. Simmel lainaa vanhaa tarinaa maanviljelijästä, joka kuolinvuteellaan paljastaa lapsilleen, että perheen maille on kätkeyty aarre, hän vain ei tiedä minne. Lapset tietysti kääntävät huolella pellot – mutta mitään ei löydy. Seuraavana vuonna näin myllerretty maa kantaa kuitenkin kolminkertaisen sadon.³² Tämä vertaus kertoo Simmelille, että filosofin on turha tavoitella jotain erityistä aarretta, tiedon päämäärää, lopullista tulosta. Olennaista on ajatuksella kaivaminen itsessään. Se on Simmelille filosofisen kulttuurin ydin, joka lupaa rikastaa elämän moninkertaisesti.

Viitteet

1. Hacking 2002.
2. Simmel 1910, 11.
3. Kramme & Rammstedt 1996.
4. Simmel 1910, 13. Simmelin perusajatus lähenee hänen ikätoverinsa ja kirjeenvaihtokumppaninsa Edmund Husserlin lähtökoh-
taa omalle ankaralle tieteelleen. Husserlista poiketen Simmel ei
kuitenkaan varsinaisesti kehittele tästä ennakkoehdottomuudesta
mitään ajattelun menetelmän kaltaista.
5. Simmel 1910, 14.
6. Simmel 1900, 9 (suom. 1997, 6).
7. Simmel 1910, 14.
8. Simmel 1910, 15.
9. Vrt. Noro 1991.
10. Simmel 1910, 28.
11. Simmel 1910, 27.
12. Simmel 1910, 30.
13. Simmel 1910, 29.
14. Simmel 1910, 28.
15. Simmel 1910, 29.
16. Simmel 1910, 42.
17. Simmel 1910, 31.
18. Deleuze & Guattari 1991, 65–67 (suom. 1993, 73–75).
19. Simmel 1908, 47–50 (suom. 1999, 52–54).
20. Simmel 1900, 9 (suom. 1997, 6).
21. Simmel 1910, 17.
22. Simmel 1910, 35.
23. Simmel 1910, 36.
24. Simmel 1910, 32.
25. Simmel 1912.
26. Simmel 1911, 162.
27. Simmel 1911, 164.
28. Simmel 1911, 165.
29. Simmel 1911, 165.
30. Noro 1991.
31. Lukács 1918.
32. Simmel 1911, 167.

Kirjallisuus

- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix, *Qu'est-ce que la philosophie?* Minuit, Paris 1991. / *Mitä filosofia on?* Suom. Leevi Lehto. Gaudeamus, Helsinki 1993.
- Hacking, Ian, *Historical Ontology*. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 2002.
- Kramme, Rüdiger & Otthein Rammstedt, Editorische Bericht. Teoksessa Simmel, Georg, *Gesamtausgabe*, Band 14. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1996, 461–480.
- Lukács, Georg, Georg Simmel (1918). *Theory, Culture & Society* Vol. 8 No. 3, 1991, 145–150.
- Noro, Arto, *Muoto, moderniteetti ja 'kolmas'*. Tutkielma Georg Simmelin *sosiologiasta*. Tutkijaliitto, Helsinki 1991.
- Simmel, Georg, *Philosophie des Geldes* (1900). *Gesamtausgabe*, Band 6. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1989. / *Rahan filosofia*. Lyhentäen suom. Panu Turunen. Doroga, Turku 1997.
- Simmel, Georg, *Ekskurs über das Problem: Wie ist Gesellschaft Möglich?* (1908). *Gesamtausgabe*, Band 11. Suhrkamp, Frankfurt am Main 1992, 42–61. / Ekskurssi ongelmaan ”miten yhteiskunta on mahdollinen”. Teoksessa *Pieni sosiologia*. Suom. Kauko Pietilä. Tutkijaliitto, Helsinki 1999, 46–68.
- Simmel, Georg, *Hauptprobleme der Philosophie* (1910). *Gesamtausgabe*, Band 14. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1996, 7–157.
- Simmel, Georg, *Philosophische Kultur. Gesammelte Essays*. (1911) *Gesamtausgabe*, Band 14. Suhrkamp, Frankfurt/M. 1996, 159–459.
- Simmel, Georg, *Eräistä filosofian nykyongelmista* (1912). Suom. Olli Pyyhtinen. (Tässä lehdessä)